

proberen te verklaren vanuit het iconoclastische karakter van het calvinistische, gereformeerde geloof in Nederland, aldus Willem Hesling, in: 'Film en Universiteit', in: *Andere Sinema*, nov./dec. 1988.

5. In de memorie van toelichting staat hierover nog: 'De bestaande regelgeving voor het onderwijs biedt onvoldoende mogelijkheden om in het voortgezet onderwijs een meer uitgebreide en kwalitatief betere gemeenschappelijke basisvorming te realiseren.'

6. De belangrijkste argumenten om de basisvorming te verlengen tot en met de eerste jaren van het voortgezet onderwijs zijn: 1. de noodzaak van een verhoging van het peil van het jeugdonderwijs; 2. versterking van de gemeenschappelijke culturele basis om de verschillen ten gevolge van sociale, economische, en culturele achtergronden te verkleinen; 3. eisen van technologische en sociaal-culturele ontwikkeling; 4. vermindering van ongelijkheid van kansen in het onderwijs door vermijding van een te vroege definitieve studie- en beroepskeuze; 5. een langer, grotendeels gemeenschappelijk onderwijsprogramma ten behoeve van een meer gelijke positie van meisjes en jongens (J.B. Ahlers, 'Basisvorming. Op weg naar het voortgezet onderwijs van 2000', in: *Handboek basisvorming*, afl. 1, april 1988).

7. R. Odin, 'Pedagogische dromen', in: *Versus* 1/1987, pp. 125-133, hier p. 126.

8. Zie P. Terreehorst, 'Er was eens cinefilie', in: *Optiek* 4/1988, pp. 4-5.

9. Odin, a.w., pp. 126-127.

10. De terminologie van Odin kan verwarring veroorzaken. Op het eerste gezicht lijkt de tegenstelling tussen 'kennis' en 'aandachtveld' misschien geforceerd. Natuurlijk brengt je kennis over wanneer je leerlingen 'leert kijken' of, beter nog, 'doet kijken'. Dat is echter een wezenlijk ander soort kennis dan het uit je hoofd leren van jaartallen en namen. Deze 'voor een briefkaart op de eerste rang'-kennis dient vermeden te worden.

11. Eric de Kuyper zegt over het artikel van Odin: 'Het stuk van Odin is een pleidooi om met film- of beeldopvoeding te starten in het middelbaar onderwijs, maar om daar tegelijk de beperking van in te zien. Het is heel realistisch om dat te doen, maar je mag er niet te veel van verwachten. Maar het moet gebeuren. Ik vind het vanzelfsprekend dat het deel moet kunnen uitmaken van het moderne onderwijs. Maar je mag geen verkeerde verwachtingen hebben; onderwijs is wat het is. Jonge mensen moeten op die manier echter in contact gebracht worden met beelden.' E. de Kuyper, 'Kennis is passie', in: *Andere Sinema*, nov./dec. 1988, p. 14.

12. Ibidem: '(...) kennis is altijd passie, anders is er geen kennis'.

13. D. Lauwaert zegt hierover: 'Institutionalisering en passie gaan niet samen. Mijn ideale gesprekspart-

ners worden gecorrumpereerd door institutionaliseringsprocessen...'; 'Eloge de la passion', in: *Andere Sinema*, nov./dec. 1988, p. 5.

14. Hans van Driel: 'ga in hemelsnaam uit van de bestaande ervaring, bouw die uit en nuanceer op die manier het kwaliteitsoordeel van mensen'; lezing 'Filmeducatie en filmervaring', oktober 1988.

15. Dit probleem werd in Straatsburg onderstreept door Pierre Bacque van het Franse ministerie van Onderwijs. Vanwege de onderling verschillende situaties werd er in Straatsburg weinig over vakinhoud gesproken. Marc Vernet opperde dat in het voortgezet onderwijs een koppeling tussen praktijk en theorie noodzakelijk is. Leerlingen moeten én leren omgaan met film en AV-apparatuur én ingeleid worden in de filmtaal. Doen, kijken en verbaliseren.

16. Vgl. het project 'Once upon a time...' van P. Terreehorst.

Emile Poppe

Het filmonderwijs aan de universiteiten

Tegen de achtergrond van de algehele 'crisis'-situatie van de Nederlandse universiteiten is de positie van het filmonderwijs broos en zorgelijk. Het onderwijs en het onderzoek op dit gebied verkeren in een tamelijke ambigue toestand. Ik zal in enkele punten de huidige situatie schetsen:

– in navolging van de filmstudies die in 1970 in Nijmegen zijn gestart hebben de andere universiteiten bijna allemaal geopteerd voor filmstudies en niet langer voor optionele cursussen.¹ Dit betekent dat film onderdeel van een curriculum voor onderzoek en onderwijs is geworden en niet langer een los en toevallig onderwijsobject is, afhankelijk van één persoon.

– in navolging van de filmstudies in het buitenland is men aan de universiteiten overgegaan tot het instellen van een volledig onderwijspakket. Met uitzondering van Nijmegen echter zijn al deze studies onderdeel van een andere sectie,

doorgaans theaterwetenschappen.

– in alle cinematografische studies is de plaats die het audiovisuele inneemt min of meer groot, al naargelang de situatie.

Ik wil enkele kanttekeningen plaatsen en voorwaarden schetsen die me essentieel lijken voor de ontwikkeling en de consolidering van de cinematografische studies in het universitaire onderwijs; ze hebben allen betrekking op het probleem van de *continuïteit*.

Wat me in de allereerste plaats noodzakelijk lijkt is van structurele aard: een autonomie en een erkenning van zowel het cinematografische onderzoek als het onderwijs. Dit sluit dwarsverbanden en confrontaties met andere disciplines en onderzoeksvelden zoals geschiedenis, letterkunde en theaterwetenschappen niet uit, maar maakt ze juist mogelijk. Want alvorens een interdisciplinaire samenwerking te kunnen aangaan is het noodzakelijk om het eigen gebied te definiëren en de grenzen van de eigen activiteiten af te bakenen. Daarnaast moeten, volgens de uitgangspunten van R. Odin in 'Pedagogische dromen' die ik volkomen deel, de cinematografische studies en onderzoeken zich op een *sterke discipline* funderen. Zo is in Nijmegen voor de semiotiek geopteerd, het is er de referentiediscipline. Hier worden twee velden met elkaar verbonden: semiotiek en cinema, beide marginaal in het universitaire raamwerk. Men zou kunnen zeggen dat wanneer men de semiotiek op een minder oppervlakkig niveau dan elders wil bestuderen, men cinematografische studies moet volgen. Dit geldt tenminste voor Nijmegen, waar de versmelting tussen beide nu sinds tien jaar bestaat.

Verder zou ik een grote omzichtigheid ten aanzien van de praktijk in het algemeen en de audiovisuele praktijk

binnen de universitaire context in het bijzonder willen aanraden. Het zou nutteloos zijn om te ontkennen dat de hoge vlucht van de cinematografische studies mede te danken is aan de impact van de audiovisuele media. Op het praktische vlak echter moet men er rekening mee houden dat ten opzichte van de gespecialiseerde instellingen (en ik denk hier in het bijzonder aan de filmscholen) de universiteiten een grote achterstand hebben. Mijn omzichtigheid ten aanzien van de praktijk is geen principiële weigering. Binnen de Amerikaanse context bijvoorbeeld is men er heel goed in geslaagd om een evenwicht te vinden tussen professionele praktijk en theoretisch onderwijs. Binnen de Nederlandse en misschien wel binnen de gehele Europese context heeft, zo vrees ik, de invoering van de praktijk binnen het universitaire onderwijs weinig kans van slagen omdat het adequate kader ontbreekt. De universiteit is niet voorbereid of uitgerust om het op de praktijk gerichte onderwijs op zich te nemen. Ik betwijfel dan ook het nut van praktische realisaties aan de universiteit zolang het onderzoek en het onderwijs niet tot volle ontwikkeling zijn gekomen en een ware academische erkenning hebben gekregen. De kennis die we hier op de voorgrond willen plaatsen, wint er niets bij om met artistieke of technische verwezenlijkingen van een noodzakelijkerwijs amateuristisch niveau verbonden te worden. Deze zienswijze en de scheiding tussen theorie en praktijk werden reeds door Eisenstein aanbevolen en worden dichter bij ons ook gehuldigd door iemand als Eric de Kuyper.

Als laatste punt zou ik willen ingaan op de culturele taak van de universiteit, een taak die onontbeerlijk is in landen zoals Nederland, die lijden onder een culturele deficiëntie op filmisch vlak en

waarbij de universiteit moet voorzien in onontbeerlijke aanvullingen. Het cinematografische onderzoek en onderwijs moeten zich bekommeren om en bezighouden met de cinematografische infrastructuur die noodzakelijk is voor het kunnen functioneren van het onderzoek en het onderwijs. Hierbij denk ik aan: het opzetten van een klein archief van klassieke 16mm films (en niet alleen aan een videotheek), een projectie ruimte en mogelijkheden tot publikatie.

Daar waar de culturele context lacunes vertoont moet de universiteit over mogelijkheden kunnen beschikken om – wil ze haar werk naar behoren kunnen uitvoeren – de tekortkomingen te kunnen aanvullen. Het te bestuderen object moet toegankelijk en reëel zijn (dus film en niet alleen video). Er moeten ook middelen zijn om de reflecties die uit onderzoek en onderwijs voortkomen te concretiseren en tot verdere ontplooiing te brengen.

Tenslotte een overweging ten aanzien van een mogelijke strategie. Op dit ogenblik kunnen we een nogal schizofrene houding in de filmstudies constateren. Enerzijds is er een groei van de belangstelling, die voortkomt uit de ontwikkeling en de plaats die de audiovisuele media tegenwoordig innemen. Anderzijds is er echter het besef dat de cinematografie een kunst (en een industrie) is die een totale verandering ondergaat en volgens sommigen zelfs op weg is om te verdwijnen. Daarom denk ik dat we genoodzaakt zijn een dubbel spel te spelen: We moeten inspelen op de stroom van de mediatisering en ons reenschap geven van de reële voordelen die deze biedt, maar erop bedacht zijn dat deze voordelen dubieus of zelfs geperverteerd kunnen zijn. Daarnaast moeten we ons ervan bewust zijn dat de

cinematografie een minder belangrijke uitdrukkingsvorm is geworden, die wellicht zelfs elitair en archaïsch is.

En juist daarom zijn filmstudies onontbeerlijk geworden. De universiteiten hebben het geluk om zich met cinema te kunnen bezighouden, net zoals musicologie zich met opera, kunstgeschiedenis zich met de schilderkunst van het Quattrocento en de letterkunde zich met de literatuur van de 19de eeuw kan bezighouden. Dit beweer ik niet omdat we ons daardoor in een positie bevinden die traditioneel meer aansluit bij het academisch klimaat, waar men zich gerustgesteld voelt zodra men het verleden kan bestuderen, maar omdat we op deze wijze in zekere zin door ons onderzoek en ons onderwijs de verantwoordelijkheid aanvaarden om een facet van de zestiende eeuwse cultuur dat aan het verdwijnen is, te doen voortleven (we zijn de houders van de vlam). De universiteit wordt op deze wijze de plaats waar men nog weet wat de cinema heeft betekend en een plaats waar de toekomst van het audiovisuele haar wortels heeft. Dit is een culturele maar tevens een morele taak.

Noot

1. Degenen die momenteel aangesloten zijn bij Sbwom (Stichting ter bevordering van het wetenschappelijk onderwijs in de mediakunde) zijn verbonden aan: Instituut voor Theaterwetenschap, RU Leiden; Kunsthistorisch Instituut, RU Leiden; Letterenfaculteit, KUB Tilburg; Film en Opvoeringskunsten, KU Nijmegen; Instituut voor Theaterwetenschap, RU Utrecht; Instituut voor Theaterwetenschap, UvA Amsterdam; Vakgroep Massacommunicatie, UvA Amsterdam; Open Universiteit.